

PROVET I PSYKOLOGI 15.3.2019 BESKRIVNINGAR AV GODA SVAR

Examensämnets censorsmöte har godkänt följande beskrivningar av goda svar.

Den främsta grunden för bedömningen av provet i psykologi är att svaret är förankrat i empiriskt härledd och forskningsbaserad kunskap och centrala psykologiska teorier. Människans utveckling, informationsbearbetning, psykiska hälsa och personlighet undersöks inom psykologin ur flera kompletterande perspektiv, såsom det biologiska, det kognitiva eller det sociokulturella. Examinanden ska ledigt kunna utnyttja vetenskapliga forskningsrön baserade på olika psykologiska perspektiv i analysen av psykiska fenomen och processer.

I provet i psykologi bedöms examinandens beredskap att förstå hur psykologisk kunskap genereras och hurdan de här kunskaperna är till sin natur. Likaså granskas examinandernas förmåga att bedöma reliabiliteten och validiteten i olika undersökningar. Uppgifterna kan gälla bedömning av aktuella psykologiska forskningresultat eller uppgörandet av en forskningsplan.

Till uppgifterna hör att beskriva, bedöma, diskutera och förklara psykologiska fenomen samt att jämföra olika perspektiv. I flera av uppgifterna ges även möjlighet att överskrida ämnesgränserna. I en del av uppgifterna ingår antingen textmaterial eller videomaterial som det gäller att kombinera med psykologisk kunskap i enlighet med uppgiften.

I det digitala provet är uppgifterna indelade i tre grupper: I grunduppgifter (t.ex. definiera, beskriv, förklara), II tillämpningsuppgifter och III vidareutvecklingsuppgifter (t.ex. diskutera, jämför, bedöm, planera). Kriterierna för goda svar avviker från varandra i del I, II och III. Uppgifterna i del I förutsätter i huvudsak redogörelse över kunskaper, medan del II och del III kräver mera kunskapsbearbetning. Såväl i del II som i del III krävs förmåga att tillämpa psykologisk kunskap, men i del III ligger betoningen speciellt på vidareutveckling, och då kan svaret innehålla insiktsfulla betraktelsesätt och bedömningar av kunskaperna och förklaringarna.

En viktig grund för bedömningen är hur djupgående psykologiska insikter examinanden har, hur hen kan tillämpa de här kunskaperna och i hur hög grad hen förmår granska dem kritiskt. Genom att enbart upprepa innehållet i läromaterial kan man inte komma upp till de bästa vitsorden. En del av uppgifterna förutsätter beredskap att analysera aktuella händelser och fenomen på psykologiska grunder. Vid bedömningen fästs särskild vikt vid hur moget svaret är och hur gedigna psykologiska kunskaper det bygger på. Examinanden bör svara på frågorna i enlighet med uppgiftsformuleringen. Det sakinnehåll och de teser som framförs i svaret bör motiveras med klara argument. Vid bedömningen fästs också vikt vid hur väl-strukturerat och konsekvent svaret är.

I tabellen nedan framgår bedömningskriterierna för svaren till uppgifter för 20 respektive 30 poäng. I tabellens nedre del anges de poängområden för vilka kriterierna för goda svar har skrivits.

Faktabaserad kunskap 10 (15) p.																				
Psykologiska kunskaper och begrepp i svaret																				
Psykologiska kunskaper och begrepp saknas helt i svaret.	Svaret bygger på knapphändiga psykologiska kunskaper och begrepp. Hanteringen av psykologisk kunskap är på en försvarlig nivå.	Några relevanta tankar och begrepp baserade på psykologisk kunskap presenteras i svaret. Kunskapen behärskas nöjaktigt.	Svaret bygger på psykologiska kunskaper och begrepp som i huvudsak är ändamålsenliga. Kunskapen hanteras väl men är till vissa delar begränsad.	Svaret baseras på mångsidiga psykologiska kunskaper och begrepp. Kunskapen behärskas på en berömlig nivå.	Svaret innehåller psykologiska kunskaper och begrepp som är djupgående och mångsidiga. Kunskapen behärskas på en utmärkt nivå.															
Bearbetning av fakta 10 (15) p.																				
Beaktande av uppgiftsformuleringen, utnyttjande av material och svarets struktur																				
Svaret följer inte uppgiftsformuleringen. Materialet utnyttjas inte alls eller tolkas helt felaktigt. Svaret saknar sammanhang och struktur.	Svaret följer endast delvis uppgiftsformuleringen. Materialets innehåll antingen bara upprepas eller tolkas delvis fel. Svaret består av fragmentarisk kunskap och den presenteras som en lista.	Svaret är bristfälligt med tanke på uppgiftsformuleringen. Materialet utnyttjas på ett schematiskt och mekaniskt sätt. Svaret följer ställvis en struktur men bygger på lösryckta fakta.	Svaret följer i huvudsak uppgiftsformuleringen, men en del av texten består av lösryckta fakta. Materialet utnyttjas relativt väl. Svaret följer en struktur.	Svaret följer i huvudsak uppgiftsformuleringen. Materialet utnyttjas väl. Svaret bildar en berömlig helhet.	Svaret följer uppgiftsformuleringen. Materialet utnyttjas på ett utmärkt sätt. Svaret bildar en utmärkt välstrukturerad helhet.															
Tillämpning, vidareutveckling och utvärdering																				
Den psykologiska kunskapen tillämpas, vidareutvecklas eller utvärderas inte alls. Svaret bygger på grundlösa fakta eller på ogrundade motiveringar.	Tillämpningen, vidareutvecklingen och utvärderingen av den psykologiska kunskapen är obetydlig. Motiveringarna är knapphändiga.	Tydliga tecken på tillämpning, vidareutveckling och utvärdering av den psykologiska kunskapen. Det framförda motiveras, men motiveringarna är till vissa delar bristfälliga.	Tillämpningen, vidareutvecklingen och utvärderingen av den psykologiska kunskapen är väl framställd. Motiveringar ingår på flera ställen och de är hållbara.	Svaret uppvisar en berömlig förmåga att tillämpa, vidareutveckla och utvärdera psykologisk kunskap. Motiveringarna är klara och övertygande.	Svaret uppvisar en utmärkt och konsekvent förmåga att tillämpa, utvärdera och speciellt vidareutveckla psykologisk kunskap. Motiveringarna är heltäckande och synnerligen övertygande.															
	FÖRSVARLIG				NÖJAKTIG				GOD				BERÖMLIG				UTMÄRKT			
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Kriterierna för goda svar skrivs för poängen									9–11				och				15–17			
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Kriterierna för goda svar skrivs för poängen									13–16				och				22–25			

Del I

1. Redogörelse för begreppet intelligens (20 p.)

I ett bra svar förknippas intelligens med individens beredskap att lära sig nytt, att tillämpa det inlärd efter situationens krav, att lösa komplexa problem, att handla flexibelt i nya situationer och att använda abstrakta begrepp som stöd för sitt tänkande. Begreppet intelligens behandlas inom den differentiella psykologin, det vill säga psykologin om individuella skillnader och intelligenstestning. Examinanden kan i sitt svar hänvisa till intelligensens olika delfaktorer, såsom den allmänna intelligensen (g-faktorn) och språklig eller matematisk intelligens. Intelligensen kan i svaret kopplas samman med arbetsminnets kapacitet. Examinanden kan också i sitt svar behandla olika ansatser inom intelligens-forskningen, exempelvis Gardners teori om multipla intelligenser, Sternbergs teori om den triarkiska (tredelade) intelligensen eller Golemans formulering av begreppet social intelligens. Intelligenstesten är värdefulla instrument som stöder psykologen i hans arbete med att göra en bedömning av klientens problem och anvisa lämpliga stödåtgärder. I ett förtjänstfullt svar kan examinanden också uttrycka kritiska synpunkter på intelligens-forskning och diskutera intelligenstestningens negativa effekter.

9–11 p. Den psykologiska kunskap om intelligens som svaret bygger på är i huvudsak adekvat. Examinanden har goda kunskaper i ämnet, men kunskapshandlingen är till vissa delar begränsad. Svaret är strukturerat.

15–17 p. Svaret bygger på korrekta psykologiska kunskaper om intelligens. Begreppen som ansluter sig till ämnet används på ett adekvat sätt. Examinanden hanterar den ämnesrelevanta kunskapen på ett berömvärd sätt. Svaret bildar en berömvärd helhet.

2. Beskrivning av den neurala grunden för en vald kognitiv funktion (20 p.)

Med kognitiva funktioner avses informationsbearbetningen hos människan och begreppet täcker exempelvis de funktioner som krävs för mottagande och lagring av information samt för att bearbeta och utnyttja information. Examinanden kan i sitt svar fokusera exempelvis på de grundläggande kognitiva funktionerna såsom varseblivning, uppmärksamhet och minne, eller på de mera komplexa kognitiva funktionerna såsom inläring, tänkande och språk. I ett bra svar förankras beskrivningen av den kognitiva funktionen i en behandling av den neurala grunden för ifrågavarande funktion eller dess delfaktorer. Det betyder att svaret inte fokuseras på utläggningar om till exempel motoriken eller andra psykiska fenomen som är åtskilda från de kognitiva funktionerna, såsom känslor och motiv.

I beskrivningen av varseblivningens neurala grund fokuserar examinanden på den ifrågavarande sinnesmodalitetens primära (bearbetning av enkla drag) och sekundära (mera komplexa, kombinerade drag) sensoriska områden samt associationsområden (sammanställning av information från olika sinnesområden och kognitiva funktioner). För synens del är dessa främst lokaliserade till nackloben, för känselns del till hjässloben och för hörselns del till tinningloben. Examinanden kan också formulera sitt svar mera allmänt och redogöra för varseblivningen som sådan. I beskrivningen av uppmärksamhet är det hjärnans pannlob, hjässlob och tinninglob samt den högra hjärnhemisfären som är i fokus. Examinanden kan redogöra för uppmärksamhetens två olika banor (den inifrån styrda hjässlobsbanan och den utifrån styrda tinninglobsbanan). För minnets del kan examinanden koncentrera sig på att beskriva den neurala grunden för minnessystemets olika delar (sensoriskt minne, korttids- eller arbetsminne, långtidsminne inklusive deklarativt innehållsminne och nondeklarativt färdighetsminne) eller olika faser i minnesprocessen (inkodning, lagring och framlockning) eller strukturera sitt svar utifrån retentionen inom ramen för olika sinnesområden (synbaserat minne). Beskrivningen av den språkliga minnesprocessen fokuseras på den vänstra hjärnhemisfärens delstrukturer och beskrivningen av den synbaserade minnesprocessen på den högra hjärnhemisfärens delstrukturer. Även det sensoriska minnet och korttids- eller arbetsminnet förenas i ett specifikt sinnessystem. Inkodningen kopplas till hjärnans pannlob, liksom även återkallningen ur minnet samt arbetsminnet. Tinninglobens områden och hippocampus samt hjärnbarkens olika områden förenas i långtidsminnets funktioner. I beskrivningen av färdighetsminnet kan examinanden lyfta fram de basala gangliernas och lilla hjärnans verksamhet. En redogörelse för inläring kan bygga på en beskrivning av samma neurala strukturer. För tänkandets och problemlösningens del ska examinanden koncentrera sig på att beskriva hjärnans pannlober och deras främre delar. När det gäller språket kan examinanden beskriva den vänstra hemisfärens tinninglobsområden och anknyta dessa till språkförståelsen. I en beskrivning av den vänstra pannlobens områden kopplas dessa till produktionen av språk och tal. Examinanden kan strukturera svaret på basis av de klassiska modellerna och behandla Brocas och Wernickes områden eller ge prov på sin kunskap om nyare modeller för processering av språk.

9–11 p. Examinanden beskriver en kognitiv funktion och dess neurala bas på ett i huvudsak adekvat sätt. Svaret bygger på psykologiska kunskaper och begrepp som till huvuddelen är relevanta. Kunskapshanteringen är god, men till vissa delar begränsad. Svaret är strukturerat, men en del av texten består av lösryckta fakta.

15–17 p. Examinanden beskriver en kognitiv funktion och dess neurala bas på ett korrekt sätt och stöder sig på mångsidiga psykologiska kunskaper och begrepp. Kunskapen hanteras på ett berömvärt sätt. Svaret bildar en berömvärt välstrukturerad helhet.

3. Definition på stress och redogörelse för stressrelaterade fysiologiska mekanismer (20 p.)

I ett bra svar definieras stress genom såväl inre upplevelse som fysiologisk aktivering. Situationen är stressande när en människa utsätts för så många utmaningar och krav att de resurser hon har till sitt förfogande tryter eller överskrids. All stress är inte skadlig. Det avgörande här är huruvida stressen är akut eller kronisk. En människa klarar av en tillfälligt stressande situation betydligt bättre än ett långvarigt stresstillstånd. Kortvarig stress förorsakar i allmänhet inte problem utan kan få människor att göra sitt bästa. En utdragen eller särskilt svår stress kan vara farlig på många sätt. Utdragen stress kan exempelvis bero på att personen under en lång tid varit utsatt för prestationskrav, oro och bekymmer, besvikelser eller psykisk belastning. Hypothalamus reglerar såväl det fysiologiska förloppet för utsöndringen av stresshormonet kortisol som aktiveringen av det sympatiska nervsystemet. I svaret beskrivs den akuta fysiologiska stressreaktionen och det fysiologiska händelseförloppet då stressen fortgår under en lång tid. Utdragen stress kan leda till utmattning, vilket t.ex. innebär att organismens försvarssystem brister och risken för sjukdomar ökar. Hippocampus verksamhet kan också störas, vilket kan ha minnes- och inlärningssvårigheter som följd. En förtjänst i svaret kan vara att beskriva mekanismer som hör ihop med stresslindring.

9–11 p. Svaret omfattar en korrekt definition av stress och en presentation av några adekvata fysiologiska förklaringar till upplevelse av stress. Svaret bygger på psykologiska kunskaper och begrepp som i huvudsak är relevanta. Kunskapen hanteras väl, men är till vissa delar begränsad. Svaret är strukturerat, men en del av texten består av lösryckta fakta.

15–17 p. Examinanden definierar stress som ett såväl psykiskt som fysiologiskt tillstånd och presenterar preciserade fysiologiska förklaringsmodeller för akut och kronisk stress. Svaret bygger på mångsidig psykologisk kunskap och psykologiska begrepp. Kunskapen hanteras på ett berömvärt sätt. Svaret bildar en berömvärt välstrukturerad helhet.

Del II

4. Bedömning av ett barns anknytningsrelation (20 p.)

I ett bra svar identifieras anknytningsrelationen som en trygg anknytning till pappan, mamman och även till barnets egna vårdare på daghemmet. I materialet ingår inga tecken på otrygg anknytning. Examinanden kan reflektera över barnets beteende ur anknytnings-teorins eller anknytningsbeteendets perspektiv. Examinandens begreppsliga och teoretiska förtrogenhet med ämnet framgår tydligt av hur hen förklarar exempelvis Bowlbys och Ainsworths teorier. Att det känns ledsamt och oroande att om morgonen skiljas från mamman visar eller uttrycker Maria tydligt. I den egna vårdarens famn lugnar sig Maria fort. Under dagen leker Maria på ett ålderstypiskt sätt för sig själv eller bredvid andra. I stunder av ångslan söker Maria tröst hos den egna vårdaren. När pappan kommer och hämtar Maria är hon på gott humör och glad vid återseendet, men klänger sig inte fast vid pappan utan är bara helt nöjd och trygg. På kvällen är hon mera vresig och trött än hon brukar efter en dag hemma; dagen har helt tydligt också varit lång för Maria. Utbrotten av ilska hör dock också ihop med hennes ålder och framkallas

lätt vid tillstånd av trötthet. Hemmet kan ju också vara en ännu tryggare plats än daghemmet när det gäller att ge utlopp för ilska. I svaret visar examinandan sin förmåga att redogöra för olika saker som kan påverkas av en trygg anknytning. Samtidigt är en kritisk hållning också väsentlig eftersom anknytningsrelationerna kan förändras under livets gång och det finns många andra saker som också påverkar utvecklingen.

9–11 p. Examinanden kan framföra att det i detta fall sannolikt handlar om trygg anknytning. Svaret bygger på psykologiska kunskaper och begrepp i fråga om anknytning som i huvudsak är relevanta. Inom ramen för den kunskapen kan examinandan redogöra för vad anknytning innebär och hur den kommer till uttryck under loppet av en dag. Betydelsen av en trygg anknytningsrelation med tanke på senare utveckling beskrivs i någon mån. Svaret följer i huvudsak uppgiftsformuleringen. Materialet utnyttjas relativt väl. Svaret är strukturerat, även om en del av texten är något lösryckt. Tillämpningen av den psykologiska kunskapen håller en god nivå. Motiveringar anges på flera ställen och de är hållbara.

15–17 p. I svaret utnyttjas anknytningsteoriernas begreppsapparat på ett berömvärt sätt i redogörelsen för Marias beteende under dagen. I svaret uppmärksammas också andra faktorer som påverkar barnets beteende och som inte beror på anknytningens kvalitet (åldersrelaterade lekfärdigheter och utbrott av ilska). Examinanden beskriver insiktsfullt och även kritiskt vilken betydelse den trygga anknytningen har för den fortsatta utvecklingen med beaktande av övriga faktorer som påverkar utvecklingen och hur anknytningen till andra utvecklas och förändras över tid. Svaret följer i huvudsak uppgiftsformuleringen. Materialet har utnyttjats väl. Svaret bildar en berömvärt välstrukturerad helhet. Den psykologiska kunskapen tillämpas och utvärderas på ett berömvärt sätt. Argumenteringen är klar och övertygande.

5. Utredning av medvetenhet (20 p.)

I ett bra svar definieras medvetenhet. Medvetenhet kan definieras som helheten av en varelses alla inre upplevelser under ett specifikt ögonblick, medvetenheten om den egna existensen som ett tänkande, kännande väsen med egen vilja. Självmedvetenhet hör till de längst utvecklade formerna av medvetenhet. En sådan medvetenhet vaknar hos barnet vid ca 1,5 års ålder och går att undersöka med hjälp av spegeltest. Medvetandeteorin, dvs. insikten att andra människor har ett eget medvetande, utvecklas senare med självmedvetenheten som grund. Medvetenheten kan också uppfattas som aktivitetsstyrningens högsta nivå: medvetenheten gör att individen kan planera, följa med och utvärdera sin egen aktivitet och därför också utvecklas som ett resultat av medvetna ansträngningar. Kopplingen mellan hjärnområden och medvetenhet är till vissa delar ännu outredd. Medvetandets tillblivelse har dock förknippats med pannloben eller med synkroniseringen av den elektriska aktiviteten i olika hjärnområdens nervceller. I ett bra svar redogör examinandan även för nervsystemets övriga strukturer som är av betydelse för medvetande-innehållet, exempelvis hjärnbarkens sensoriska områden och hjärnområden som hör ihop med minnesfunktionen. I ett berömligt svar kan examinandan också behandla medvetandet och dess olika tillstånd (t.ex. sömn), medvetandeproblematik (t.ex. autismspektrum-störningar eller avvikelser i perceptionen) eller varför inte artificiell intelligens. Svaret kan också struktureras t.ex. utifrån de medvetna och omedvetna psykiska funktionerna.

9–11 p. Examinanden diskuterar medvetenhet som ett psykologiskt fenomen inom ramen för psykologiska kunskaper och begrepp som i huvudsak är relevanta. Examinanden hanterar ämneskunskapen väl, men den är till vissa delar begränsad. Svaret är välstrukturerat även om här delvis ingår lösryckta fakta. Tillämpningen och bedömningen av den psykologiska kunskapen håller en god nivå. Motiveringar anges på flera ställen och de är hållbara.

15–17 p. Examinanden diskuterar medvetenhet som ett psykologiskt fenomen på ett korrekt sätt utifrån mångsidig psykologisk kunskap och psykologiska begrepp. Kunskapen hanteras på ett berömvärt sätt. Svaret bildar en berömvärt välstrukturerad helhet. Den psykologiska kunskapen tillämpas och utvärderas på ett berömvärt sätt. Argumentationen är klar och övertygande.

6. *Käpphästhobby ur en utvecklingspsykologisk synvinkel och i ett samfundsperspektiv (20 p.)*

I ett bra svar utvecklas käpphästtemat ur såväl ett utvecklingspsykologiskt som ett samfundsperspektiv. Ungdomstiden indelas i tidig ungdom, ungdomens mellanfas och sen ungdom. I videofilmen uppträder ungdomar i olika åldrar och barn i övergången till ungdom. Det är vanligt att tänka att de unga har lämnat barndomens fantasilekar bakom sig men käpphästhobbyn visar tydligt på en upplösning av gränsen mellan barndom och ungdom. Begreppet lek hamnar i en ny kontext där leken blandas ihop med målinriktad hobbyverksamhet. Hobbyverksamheten tycks också på ett nytt sätt kunna förena barn och unga i olika åldrar. En dimension i käpphästhobbyn är fantasin: käpphästentusiasterna kan i fantasin ge sin egen häst olika egenskaper, och deras kärlek för dessa hästar är genuin. I ett bra svar inser examinandena att hobbyer som appellerar till fantasin inte begränsar sig till barndomen. Examinanden kan göra jämförelser t.ex. med rollekar såsom lajv eller levande rollspel (LARP).

Intresset för käpphästfenomenet har också att göra med att utövarna tillsammans har övervunnit stereotypier och normativa förväntningar om vilka lekar som hör ihop med vilka åldrar. Gruppgemenskapen ger hobbyutövarna kraft och glädje, och nya käpphästentusiaster har lätt att ansluta sig till detta kollektiv som har spridit sig till sociala medier och till olika evenemang och blivit allmänt accepterat och erkänt.

Det är helt uppenbart inte bara en fråga om lek, och man kan bli introducerad till denna verksamhet också via motion och idrott. Entusiasterna är verkligen skickliga och de kan ha lagt ner lika många timmar på träning som utövarna inom vilken som helst annan idrottsgren. Med käpphästen kan man rida dressyr och hoppa över höga hinder. Det kräver att man gör sig förtrogen med hobbyn och tränar målmedvetet. Till skillnad från traditionella idrottsgrenar verkar det som om det i denna gren inte är de vuxna utan barnen och de unga själva som tränar och sporrar varandra. Kollektivet verkar att ha tillägnat sig ett verksamhets sätt där alla blir uppmuntrade och accepterade. I svaret kan examinandena diskutera vilken betydelse en sådan gemenskap och samhörighet kan ha med tanke på de ungas psykiska hälsa och välmående. Examinanden kan också i sitt svar diskutera hur motionen påverkar hobbyutövarnas utveckling.

I ett bra svar kan examinanden exempelvis utveckla tankar om hur normativa uppfattningar och scheman för vad som är det typiska beteendet för olika åldersperioder uppstår och hur dessa styr t.ex. de ungas utveckling. Ungdomskulturen är dock inte ett enhetligt begrepp utan det har alltid existerat olika subkulturer och intresseinriktningar som hör ihop med dessa. Käpphästhobbyn verkar tydligt ha format ungdomskulturen men samtidigt kan den luckra upp gränsen mellan barndom och ungdom, och varför inte också vuxen ålder. Utan sociala medier och film, som globalt når tiotals miljoner människor, är det dock svårt att skapa nya modeller eller trender. Examinanden kan diskutera vilken betydelse den nya käpphästhobbyn har haft för en ökad tolerans.

I ett bra svar kan examinanden behandla ungdomstidens utvecklingsutmaningar, t.ex. identitetsutvecklingen, utifrån käpphästhobbyn. Frågan ger ypperliga möjligheter att på olika sätt tillämpa sina kunskaper på detta fenomen. Examinanden kan diskutera modet att vara sig själv, även inför andra, trots att hobbyn säkert också är förknippad med negativa förhandsuppfattningar eller ringaktning. I filmen ser man huvudsakligen flickor som utövar hobbyn, och orsaken till detta kan också diskuteras i svaret.

9–11 p. Examinanden diskuterar käpphästtemat ur såväl ett utvecklingspsykologiskt perspektiv som ett kollektivt perspektiv och i huvudsak utifrån relevant psykologisk kunskap och psykologiska begrepp. Den ämnesrelaterade kunskapen hanteras väl men är till vissa delar begränsad. Svaret är strukturerat, men här ingår också vissa lösryckta fakta. Tillämpningen, utvecklandet och utvärderingen av kunskapen håller en god nivå. Motiveringar ingår på flera ställen och de är hållbara.

15–17 p. Examinanden diskuterar käpphästhobbyn ur såväl ett utvecklingspsykologiskt perspektiv som ett kollektivt perspektiv och med stöd av adekvat och mångsidig psykologisk kunskap och psykologiska begrepp. Kunskapen hanteras på ett berömvärt sätt. Svaret bildar en berömvärt välstrukturerad helhet. Den psykologiska kunskapen tillämpas, utvecklas och utvärderas på ett berömvärt sätt. Argumenteringen är klar och övertygande.

Del III

7. Att lära sig genom att misslyckas (30 p.)

Den här forskningsuppgiften anknyter till inläringen och därmed till den kognitiva psykologins område. Uppgiften tangerar gymnasieelevernas erfarenhetsvärld eftersom alla gymnasieelever har färsk erfarenheter av olika slags uppgifter som handlar om problemlösning, av att misslyckas med dem och av att övervinna svårigheterna. Även om examinanderna kan utnyttja sina övriga kunskaper och färdigheter förutsätter uppgiftsformuleringen att det givna undersökningsmaterialet behandlas. Det centrala i undersökningens resultat är att gruppen för "fruktbart misslyckande" lyckades bättre även när det gällde lösningen av uppgifter som gruppen med direkt undervisning hade övat på under lärarens ledning. Den mest signifikanta skillnaden mellan grupperna gällde dock lösningen av komplexa uppgifter. Även om gruppen för "fruktbart misslyckande" till en början misslyckades

med att lösa krävande uppgifter så tillägnade de sig latent färdigheter som senare kom till uttryck som en effektiv beredskap för att lösa nya krävande problem.

Undersökningens resultat kan man förklara med hänvisning till att lösningen av de krävande uppgifterna krävde djupare informationsbearbetning än utförandet av de enkla uppgifterna. De som ingick i gruppen som fick direkt undervisning kunde relativt lätt lära sig de principer och handlingsplaner som de behövde för att lösa de enkla uppgifterna. Följden av detta var ett schablonmässigt utförande som ledde till svårigheter med de komplexa uppgifterna, då en rätlinjig lösning enligt inlärd plan inte var möjlig. Upprepade misslyckanden ledde däremot för gruppen "fruktbart misslyckande" till kognitiva konflikter som tvingade eleverna att aktivera sina tidigare kunskaper, utveckla inre modeller och pröva på många olika lösningssätt.

I ett förtjänstfullt svar utvärderar examinandena den beskrivna undersökningens uppläggning och dess begränsningar. Undersökningen utfördes i en naturlig skolmiljö och sålunda var deltagarna inte slumpmässigt indelade i experiment- och kontrollgrupper; det är alltså fråga om en kvasiexperimentell undersökning. Teamarbetet kan ha väckt entusiasm hos gruppen för "fruktbart misslyckande", hjälpt dem att dela med sig av sitt kunnande i ämnet och att bygga upp inre modeller som styr problemlösningen. Läraren kan också utan att märka det ha uppträtt mera entusiastiskt i gruppen för "fruktbart misslyckande" än i gruppen med direkt undervisning, vilket i någon mån kan ha påverkat resultaten. I redogörelsen för undersökningen koncentrerar sig examinandena på att beskriva gruppskillnaderna, men utan att uttala sig om i vilken mån det går att generalisera resultaten till alla elevgrupper då deras varierande skolframgång inte beaktas.

13–16 p. I svaret presenteras i huvudsak relevant psykologisk kunskap om vilken betydelse misslyckanden har för effektiva studier, och examinandena utnyttjar begrepp som ansluter sig till ämnet. Materialet utnyttjas relativt väl och undersökningens resultat är korrekt tolkat. Svaret uppvisar vissa begränsningar men bygger trots detta på goda och mångsidiga psykologiska kunskaper. Svaret är som helhet välstrukturerat. Tillämpningen, utvecklandet och utvärderandet av den psykologiska kunskapen håller en god nivå. Motiveringar ingår på flera ställen och de är hållbara.

22–25 p. Svaret bygger på mångsidig och djupgående psykologisk kunskap om misslyckandets betydelse när man studerar effektivt, och examinandena utnyttjar ämnesrelevanta begrepp. Materialet är väl utnyttjat. Undersökningens resultat har uppfattats och förklarats på ett berömvärt sätt. Svaret bildar en berömvärt välstrukturerad helhet. Den psykologiska kunskapen tillämpas, utvecklas och utvärderas på ett berömvärt sätt. Argumentationen är klar och övertygande. Svaret kan också omfatta en kritisk bedömning av undersökningen som beskrivs i materialet.

8. Planera en undersökning (30 p.)

8.1. (15 p.)

Uppgiften förutsätter att examinandena gör upp en undersökningsplan som omfattar formulering och avgränsning av ett problem. Därtill ställer examinandena upp eventuella hypoteser, anger vilka deltagarna är och hur de ska rekryteras, väljer design och metoder samt definierar variablerna. I uppgiften ombeds examinandena precisera sin frågeställning vilket

kräver vidareutveckling av kunskapen. I ett bra svar har man t.ex. formulerat forskningsfrågor och hypoteser på ett teoretiskt relevant sätt (t.ex. huruvida rädsla eller blyghet i barndomen kan påverka uppkomsten av ångeststörningar senare i livet, eller om regelbunden rytm och uthållighet har samband med personlighetsdraget samvetsgrannhet i vuxen ålder). Det är bra att på något sätt uppmärksamma omgivningens betydelse för temperamentsutvecklingen. I undersökningen kan miljöns inflytande behandlas som antingen en undersökningsvariabel eller en störande variabel.

6–8 p. Forskningsfrågan är tydlig och klart avgränsad. Det är möjligt att undersöka det åsyftade fenomenet inom ramen för undersökningsplanen. Examinanden hänvisar till undersökningsdesign och metoder med korrekta begrepp.

11–13 p. Ämnet är avgränsat och avgränsningen motiveras på ett teoretiskt relevant sätt. Undersökningsplanen är omsorgsfullt utformad och genomförbar. De metodologiska begreppen är koncisa i relation till de valda forskningsfrågorna. Omgivningens effekt på utvecklingen av temperamentet har också beaktats på ett insiktsfullt sätt i svaret.

8.2. (15 p.)

Analysen av undersökningens styrkor och svagheter ansluter sig till valet av design, undersökningsspersoner och metoder, och här kan examinanden på ett naturligt sätt infoga en diskussion om reliabilitet och validitet. Ifall undersökningen baserar sig på en longitudinell studie ingår det vanligtvis alltid att man väljer ut ett sampel, vilket kan innebära att t.ex. de mest blyga eller hämmade undersökningsspersonerna med större sannolikhet låter bli att svara. Bedömningen av temperamentet, personligheten, den psykiska hälsan eller miljön är också behäftad med talrika felkällor.

6–8 p. Såväl styrkor som svagheter identifieras i viss utsträckning i svaret. De metodologiska begreppen används på ett korrekt sätt.

11–13 p. Diskussionen om styrkor och svagheter är mångfasetterad och anknyts på ett insiktsfullt sätt till metodval och metodologiska begrepp.

9. *Behandling av en psykisk störning (30 p.)*

I ett bra svar ser examinanden möjligheter och begränsningar i vårdformer som skogsterapi. Olika aktiviteter med inslag av motion och social samvaro kan främja den psykiska hälsan. Motion kan underlätta stresshanteringen och den mångsidiga sinnesupplevelse som skogsmiljön erbjuder kan t.ex. hjälpa individen att för en stund frigöra sig från grubbel eller negativa tankebanor. En långsam skogs promenad med fokusering på sinnesupplevelser och koncentration på enskilda iakttagelser kan hjälpa individen att rikta uppmärksamheten på annat än de egna tankarna och bekymren. Men metoder som dessa kan vara otillräckliga vid behandling av olika psykiska störningar.

Uppgiften erbjuder en möjlighet att diskutera hur skogsterapi skulle kunna hjälpa en individ som lider av ångeststörning men det går också att bygga upp ett bra svar utifrån exempelvis behandling av depression. Ifall examinanden väljer ångeststörningar är det bra att redogöra för ångeststörningarnas symtom och uttrycksformer samt hurdana behandlingar som erbjuds,

så att skogsterapin kan jämföras med dessa med avseende på exempelvis behandlingens varaktighet, innehåll och mål. Ämnet erbjuder flera möjligheter för vidare-utveckling. Skogsmiljön kan lindra känslan av oro och ångest. Men om personen lider av exempelvis social ångest eller allvarlig fobi kan man fundera över om skogselementet ger ett tillräckligt stöd för att övervinna rädslan.

I behandlingen av psykiska störningar är de interaktiva vårdformerna ofta centrala, såsom olika psykoterapier. I terapin ökar personen sin självkänedom och terapeuten ger stöd för hanteringen av symtomen. I ett bra svar kan examinanden också jämföra olika former av psykoterapi med skogsterapin. Examinanden kan utveckla tankar om vilken betydelse den psykoterapeutiska interaktionen har för att hjälpa individen och huruvida skogsmiljön helt kan ersätta detta. I ett bra svar noterar examinanden att det i skogsterapin enligt beskrivningen inte ingår några sådana ingredienser som gör den tillämpbar på symtomen eller etiologin för psykiska störningar. Skogsterapins korta varaktighet innebär sannolikt också en begränsning.

Examinanden lyfter fram skogsterapins kulturella dimensioner. I de stora städerna bor det miljontals människor som aldrig har vistats i en skog. Skogsupplevelsen kan vara olika för stadsbor jämfört med människor för vilka skogen är en naturlig eller vardaglig miljö. Om skogen alltid skulle ha en välgörande verkan borde psykiska störningar i genomsnitt förekomma mindre ofta bland människor som rör sig i skog och mark. I ett bra svar kan examinanden också diskutera placeboverkningarna av olika behandlingsformer, sådana som hör ihop med människors förväntningar på till exempel skogsterapins vårdande effekter.

13–16 p. I svaret definierar examinanden någon psykisk störning på ett vederbörligt sätt och begrundar skogsterapins möjligheter och begränsningar på ett bra sätt. I svaret ingår psykologiska kunskaper och begrepp som i huvudsak är relevanta. Kunskapen hanteras väl men är till vissa delar begränsad. Svaret är överlag strukturerat men en del av texten består av lösryckta fakta. Materialet har utnyttjats ganska väl. Tillämpningen, vidareutvecklingen och utvärderingen av den psykologiska kunskapen är god. Motiveringarna som ingår på flera ställen är också hållbara.

22–25 p. Svaret är förankrat i en utmärkt god förståelse för någon viss psykisk störning och tankar om skogsterapins möjligheter och begränsningar utvecklas på ett insiktsfullt sätt så att svaret bildar en berömlig helhet. I svaret ingår mångfasetterad psykologisk kunskap och psykologiska begrepp. Kunskapshanteringen är berömlig. Materialet är väl utnyttjat. Svaret bildar en berömvärd välstrukturerad helhet. Den psykologiska kunskapen tillämpas, vidareutvecklas och utvärderas på ett berömligt sätt. Argumentationen är klar och övertygande.